

Проблематика взаємодії судів та експертних установ під час призначення та проведення судових експертиз: строки розгляду клопотань експерта

Ганна Москаленко

Завідувач відділу товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності, Сумський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр Міністерства внутрішніх справ України, м. Суми, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7526-8755>, e-mail: annadipopera@gmail.com

Розглянуто проблемні питання взаємодії судів та експертних установ у частині дотримання строків реагування на клопотання експерта. Визначено наслідки затримок та запропоновано шляхи удосконалення комунікації.

Ключові слова: *судова експертиза; клопотання експерта; строки; взаємодія; суд.*

Issues of Interaction Between Courts and Expert Institutions During the Appointment and Conduct of Forensic Examinations: Time Limits for Considering an Expert's Motions

Hanna Moskalenko

The paper addresses problematic issues in the interaction between courts and expert institutions with regard to compliance with time limits for responding to an expert's motions. The consequences of delays are identified, and ways to improve communication are proposed.

Keywords: *forensic examination; expert's motion; time limits; interaction; court*

Ефективне застосування спеціальних знань у судовому провадженні залежить не лише від рівня професійної підготовки експерта та матеріально-технічних можливостей експертної установи, а й від належної організації взаємодії між судами, правоохоронними органами та експертними установами. Особливо актуальною є проблема комунікації та координації під час призначення та проведення судових експертиз, коли виникає необхідність у додаткових матеріалах, уточненні вихідних даних або коригуванні поставлених судом питань.

У практичній діяльності установ Експертної служби МВС України зустрічаються ситуації, коли судове провадження фактично не враховує потреби експертного провадження в частині своєчасного реагування на клопотання експерта. У результаті експерт не має можливості завершити дослідження, а судовий розгляд затягується через формальні або організаційні перешкоди, що загалом негативно впливає на принципи оперативності та ефективності правосуддя.

Особливого значення набуває дотримання вимог нормативних документів, що регулюють експертну діяльність, зокрема

Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України затвердженої наказом МВС України № 591 від 17.07.2017 (далі — *Інструкція № 591*) [1]. Саме в цій площині найчастіше виникають проблеми, пов'язані із несвоєчасним розглядом клопотань експертів судами загальної юрисдикції.

Призначення судових експертиз та подальша взаємодія суду з експертною установою здійснюються відповідно до норм процесуального законодавства та спеціальних нормативних актів. Процесуальні кодекси передбачають, що суд може призначити експертизу у випадках, коли для встановлення обставин справи необхідні спеціальні знання [2—3]. Водночас порядок виконання ухвали про призначення експертизи, прийняття матеріалів, організація дослідження та оформлення результатів у значній частині регулюються відомчими нормативними документами.

Інструкція № 591 визначає загальні підходи до організації та проведення експертних проваджень у підрозділах Експертної

служби МВС України, а також встановлює правила комунікації з ініціатором експертизи (судом, органом досудового розслідування або іншими суб'єктами) [1]. Одним із ключових інструментів у таких правовідносинах виступає клопотання експерта, яким експерт у межах своїх повноважень звертається до суду з проханням надати необхідні матеріали або роз'яснення для проведення повного, всебічного та об'єктивного дослідження.

Необхідність клопотань експерта зумовлена практичними чинниками: матеріали можуть бути подані не в повному обсязі, об'єкти дослідження — неналежної якості або потребувати доступу до первинних носіїв, вихідні дані — суперечливими чи відсутніми. У низці випадків на стадії виконання експертизи виникає потреба у додатковому уточненні питань, оскільки формулювання ухвали суду не завжди дозволяє однозначно визначити предмет дослідження.

Таким чином, клопотання експерта є елементом процесуальної та організаційної взаємодії, який повинен забезпечувати виконання експертизи у межах закону та з дотриманням усіх вимог до якості експертного висновку.

На практиці однією з найбільш складних проблем взаємодії є несвоєчасний розгляд судами загальної юрисдикції клопотань експерта, що безпосередньо впливає на строки проведення судової експертизи.

Поміж типових ситуацій можна виокремити такі:

1. Експерт після прийняття матеріалів до виконання встановлює їх недостатність та направляє до суду клопотання про надання додаткових документів, проте суд відкладає розгляд цього клопотання до найближчого судового засідання;
2. Клопотання експерта судом признається до розгляду через значний проміжок часу (інколи через декілька місяців), при цьому сторони провадження також не завжди проявляють ініціативу щодо оперативного забезпечення запитуваних матеріалів;
3. За відсутності процесуального реагування з боку суду експерт змушений

діяти в межах нормативних вимог Інструкції № 591 та приймати рішення щодо можливості продовження експертного провадження або складання повідомлення про неможливість проведення експертизи.

Пунктом 15 розділу I Інструкції № 591 встановлено строки розгляду та виконання клопотання експерта, які становлять 45 днів із дня його направлення. У разі надходження від ініціатора листа про продовження строку виконання клопотання, відповідний строк може бути продовжено до 30 днів [1]. Для забезпечення доступу до об'єкта дослідження встановлено строк 30 днів із дня направлення клопотання.

Таким чином, експертне провадження має власну внутрішню організацію, яка не завжди узгоджується зі строками судового розгляду. Унаслідок цього суд може розглядати клопотання експерта із запізненням, тоді як експерт не має законних підстав тривалий час перебувати в очікуванні відповіді без ухвалення процесуального рішення про завершення або припинення експертного провадження.

Особливо проблемною є ситуація, коли експерт вимушено складає повідомлення про неможливість проведення експертизи, а суд при цьому ще не розглянув клопотання експерта. Це породжує суперечності, створює додаткове процесуальне навантаження та в окремих випадках може негативно впливати на довіру до результатів експертної діяльності.

Несвоєчасний розгляд клопотань експерта має комплексні негативні наслідки, які проявляються як у роботі експертної установи, так і в судовому процесі.

Отже, проблема строків реагування на клопотання експерта є не локальною організаційною складністю, а чинником, який впливає на результативність судового розгляду та загальну якість правосуддя.

З метою запобігання зазначеним проблемам та підвищення ефективності взаємодії між судами загальної юрисдикції та установами Експертної служби МВС України, доцільно застосовувати низку практичних підходів.

1. *Стандартизований механізм реагування на клопотання експерта.*
На рівні судової практики можна

виробити підхід, за якого клопотання експерта розглядається у визначений строк із прийняттям чіткого процесуального рішення: задовольнити, частково задовольнити або відмовити із зазначенням мотивів.

2. *Активна процесуальна роль сторін.* Учасникам процесу доцільно роз'яснювати необхідність сприяння у забезпеченні матеріалів та об'єктів, що запитуються експертом, оскільки без цього експертиза може бути фактично зірвана.
3. *Комунікація між судом та експертною установою в межах закону.* Важливо забезпечувати узгодженість дій щодо доставки матеріалів, уточнення питань та організації доступу до об'єктів дослідження, щоб уникати «провисання» експертного провадження через відсутність відповіді.

Зазначені заходи не потребують зміни законодавства та можуть бути реалізовані шляхом удосконалення організаційної взаємодії та підвищення правової обізнаності учасників процесу щодо специфіки експертного провадження.

Несвоєчасний розгляд судами загальної юрисдикції клопотань експертів є одним із ключових проблемних питань взаємодії між судами та експертними установами. Така практика призводить до ускладнення вико-

нання експертного провадження, збільшення кількості повідомлень про неможливість проведення експертиз, затягування судового розгляду та зниження ефективності використання спеціальних знань.

Дотримання судами вимог нормативних документів у сфері експертної діяльності, зокрема Інструкції № 591, а також забезпечення своєчасного реагування на клопотання експертів є необхідною умовою результативного проведення судових експертиз в установах Експертної служби МВС України та гарантією процесуальної економії у судовому провадженні.

Перелік джерел посилання

1. Інструкція про порядок проведення судових експертиз та експертних досліджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України : затв. наказ. МВС України від 17.07.2017 р. № 591. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1024-17#Text> (дата звернення: 30.01.2026).
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 30.01.2026).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 30.01.2026).